

„Nézzünk széjjel magunk körül!”

„Sajnos nem tudok magyarul!” – írta a tanítóképző felvételi vizsgalapjára, 1856-ban az akkor tizennégy éves Staub Móricz - mégis fölvtették. A képesítő vizsgát a legmagasabb fokozattal szerezte meg, a négyosztályos iskolák „főtanítója” lett. Ennek ellenére nehezen jutott álláshoz, ilyen költői kérdést tettek föl neki: „Hogyan taníthat gyermek gyermekeket?”

Staub Móricz sorsa és életpályája tehát szabálytalanul indult: svájci és felvidéki német ősöknek Bécs-Sopron-Pozsony háromszögéből származó utóda volt, aki tudatosan vonzódott (talán ellenhatásként a Bach-korszak németesítő politikájával szemben) a befogadó magyar kultúrához. Egyike volt a 19. században a hazai polgárságba harmonikusan beilleszkedő német jövevényeknek, akik a szervezőkészség és szorgalom mellé nyelvtudást és európai civilizációs ismereteket hoztak magukkal.

Staub Móricz (1842-1904) a Budai Főreáliskolában (ma Toldy Gimnázium) kezdte meg tanári pályáját. Eötvös József miniszter támogatásával hamarosan Németországba utazott tanulmányútra (Berlinbe, Bonnba), majd Belgium és Hollandia természetrajzi gyűjteményeit látogatta végig. A természettudományok minden ágában, de különösen a növénytanban akart sokoldalú és elmélyült szakismereteket szerezni. 1872-től a tanárjelöltek gyakorlóiskolájában, a természetrajzi oktatás vezetője lett. „Staub tanár urat” zavarata, hogy a bölcsészkarhoz illeszkedő tanárképzés túlságosan elméleti szemléletű, kevés kapcsolata van az oktatás gyakorlatával, a tanulmányok tárgyával, nem ismeri a szemléltetést. Aktív tanári pályája harminc éve alatt, amelyet a Trefort utcai főgimnáziumban töltött, a biológiatanítás modern gyakorlatának a kidolgozásán fáradozott. (A „botanizálás” ugyan hagyományokra tekintett vissza Magyarországon – tudjuk Csokonaitól, Fazekastól és debreceni barátaiktól -, de rendszeres oktatását és oktatásának módszertani kidolgozását bizalmatlanul szemlélte az egyoldalúan elméleti alapú, korabeli tanárképzés.)

A természettudományok oktatásáról három közleményt is közzé tett (külön a növénytanról, az ásványtanról és a biológiáról), sőt ő fogalmazta meg a hivatalos *Tantervi utasítás* alapszövegét is. De mindezzel egyenértékű fontosságú, hogy részt vett az Országos Tanszermúzeum létrehozásában, majd igazgatója lett ennek a gyakorlati útmutatást és módszertani segítséget egyaránt nyújtó intézménynek. A tanszerkiállítások 1885 és 1891 között az ismeretterjesztés, az oktatási eszközhasználat és az iskolafejlesztés követendő irányát egyaránt megmutatták. 1896-ban, a Millennium alkalmából, egy magyar középiskola teljes tárgyi felszerelését állította össze Staub Móricz, amelyet a *Képek Magyarország geológiai múltjából és jelenéből* című (saját) gyűjteménnyel egészített ki.

Elképesztő munkabírását sok olyan területen is hasznosította, amelyek közelebről vagy távolabbról kapcsolódtak a természettudományok oktatásához, vagy legalább megismertetéséhez. A Katolikus Legényegyletben 1871 és 1874 között 42 természettudományos előadást tartott, nagyrészt Budapesten élő, de vidéki parasztfiatalok számá-

ra. Staub Móricz szervezte az első középiskolai tanulmányi kirándulásokat, amelyeket a francia „caravane scolaire” mintájára honosított meg Magyarországon. Idézzük föl gondolatébresztő érvelését: „Szeretheti-e a gyermek anyját, kit sohasem látott, kit nem ismer? Szeretheti-e az ifjú hazáját, ki annak népét, földjét, szépségét nem ismeri?” Az első kirándulást (karavánutat) Selmecbányára és környékére vezette, 3 tanár és 24 diák vett rajta részt. De volt, amikor más praktikus cél vezette: a fiatalok bűnözők továbbképzését éveken keresztül, mint az Országos Rabsegélyező Egylet jegyzője támogatta előadásaiival, amelyek a szabaduló fiatalokat segítették a társadalmi beilleszkedésben.

Tudományos vizsgálódásaiban is a növénytan gyakorlati hasznosításának az igénye vezette: térképet készített különböző magyarországi területek melegösszegéről és 17 fás növény virágzásának idejéről (a legdélebbi Fiume és a legészakabbi Árvaváralja növényeinek virágzása között 45 nap időeltérés van) - térképét 1881-ben a velencei nemzetközi földrajzi kongresszus éremmel tüntette ki. Fő érdeklődési területe azonban a letűnt geológiai korok növényvilágába vezetett, közöttük kereste a kapcsolatot és a magyarázatot a mai növényvilág éghajlati és elterjedési viszonyaihoz. Kutatásokat végzett az ipolytarnóci megkövesedett fenyőóriások között, és a Székelyföld fosszilis flórájának a teljes feldolgozását tervezte - ez utóbbi szándékának csak az előmunkálatai valósultak meg. Az 1890-es években a hazai tőzegkutató bizottság munkájában vett részt, a tőzegértékesítést külföldön is tanulmányozta, a munka eredményeit összegező térképe megjelent a *Földtani Közönyben*.

Tudományos kutató munkáit a századforduló évtizedében a Magyar Királyi Földtani Intézet támogatta. Staub Móricz 174 magyarországi lelőhelyről tízezernél több növénykövületet és kövületfa csiszolatot gyűjtött össze és vett leltárba, külföldről 460-at. A gyűjtemény legértékesebb darabjait az intézet új, Stefánia úti palotájában tették közszemlére, 1900 tavaszán, maga a Budapestre látogató király is megtekintette a kiállítást. Akadémiai értekezése magyar és német nyelven is megjelent, szerzőjének akadémiai tagságot eredményezett, sőt, több őskori kövület viseli Staub Móricz nevét. Lanckadatlan munkássága és kutatói tevékenysége csúcspontján, 1904-ben, hatvankét éves korában, váratlanul hunyt el.

Sokoldalú munkásságát egészítsük ki még néhány adalékkal, amelyek az oktatás és a kutatás valamint a természettudományok kapcsolatáról vallanak. Másfél évtizeden át szerkesztette a *Földtani Közönyt*, egész tudományágak külföldi szakirodalmát az ő ismertetésében és fordításában került be a magyarországi tudományos köztudatba. Tagja volt a Balatoni Bizottságnak (amely a Magyar Földrajzi Társaság keretében működött), a növényvilág és az időjárás kapcsolatának a törvényszerűségeit (fitofenológia) vizsgálta ebben a térségben. Kutatásaival és előadásaiival részt vállalt az 1880-as években a filoxéra elleni küzdelemben. 1893-tól részt vett az ezredéves országos kiállítás előkészítésében.

Tevékenyen működött közre a magyarországi turizmus életre keltésében és megszervezésében, a Magyar Turista Egyesület egyik megalakítója volt, részt vett u.n. „kutató kirándulások” rendezésében, amelyek addig turisztikailag ismeretlen térségek fel-tárását szolgálták.

1903-ban, alig egy évvel halála előtt, még arról tartott előadást, *Miképpen támogat-hatja a szülői ház az iskola természetrajzi oktatását? A gimnázium szülői értekezletén*

tartott előadáson elsősorban a szemléltetésről szól Staub Móricz, a diákok és a természet közvetlen és harmonikus kapcsolatáról, a helyszíni tapasztalás értékéről, amely tudományosan is célravezetőbb, mint a tankönyv bűvárlása, emberileg-személyesen pedig akár életre szóló élményt jelenthet a fiataloknak. Ugyanakkor óva int, hogy a gyakorlatlan diáknép élő állatok gyűjtésére és preparálására vállalkozzék, maradjon meg inkább a növényvilág lelkes barátjának!

(Staub Móricz. Az élet- és pályarajzot írta, a szövegeket válogatta Rátótiné Görög Ágnes. Bp. 2008, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet – Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. 90 oldal. Tudós tanárok – Tanár tudósok. Sorozatszerkesztő Jáki László.)

Lukáts János

E számunk szerzői

Balogh Krisztina szakértő, Evangélikus Pedagógiai Központ, Bp.
Balogh Mihály ny. könyvtárigazgató, Kunszentmiklós
Bárdos Dóra tanár, Cegléd
Birck Edit ny. könyvtáros, Bp.
Dömsödy Andrea könyvtáros, OFI-OPKM Bp.
Franyó István ny. docens Bp.
Galuska László Pál főiskolai tanár, Kecskemét
Dr. Gombos Norbert egyetemi docens, Szent István Egyetem, Gödöllő
G. Gödény Andrea főiskolai adjunktus, ELTE TÓFK
Hucskó Erzsébet könyvtárostánár, Hajós Alfréd Általános Iskola Gödöllő
Kálmán Tünde könyvtáros, OSZK, Bp.
Kéri Katalin tanszékvezető egyetemi docens, PTE BTK, Pécs
Kolozsváriné Kottán Eleonóra könyvtárostánár, Damjanich János Általános Iskola, Gödöllő
Kovácsné Maróthi Mária biológia tantárgyi szakértő, Bp.
Dr. Nádasi András tudományos tanácsadó OFI Bp.
Mosonyi László ny. filmrendező, operatőr
Pallos Zsuzsanna könyvtáros, OFI – OPKM Bp.
Pákovics Enikő könyvtáros, Czuczor Gergely Bencés Gimnázium, Győr
Rónyai Tünde könyvtárostánár, Árpád Gimnázium, Bp.
Szalai Tamásné könyvtárostánár, Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium, Bp.
Szák-Kocsis Kata könyvtárostánár, Baár Madas Református Gimnázium, Általános Iskola és Diákotthon, Bp.
Szász Gyöngyi tanár, Szinyei Merse Pál Gimnázium, Bp.
Szolnoki Jenő ny. főiskolai docens, Szeged
Tóth István, magyar nyelvi lektor, Károly Egyetem, Prága. Prága